

A MUSLIM. A CHRISTIAN AND
A JEW
TRYING TO FIGURE OUT
GOD'S PLAN

“Ook in de zeventiende eeuw was de samenleving religieus divers, dat vertelt de geschiedenis van de zolderkerk ons.”

Voor u Haantje 53 in een vernieuwde opmaak. Ruim 10 jaar hebben we het museumbulletin uitgebracht op tabloid formaat. Dat paste mooi bij een bouwkrant met nieuws over restaureren en een grote verbouwing. Maar dat ligt allemaal achter ons. Tijd dus voor iets anders en tot mijn plezier, als handig mini-magazine, dit lentenummer van 2019. Prachtig vormgegeven door Studio Berry Slok.

In dit nummer achtergrondinformatie bij twee bijzondere tentoonstellingen. Tot en met Pasen is in Ons' Lieve Heer op Solder een installatie te zien met de titel *De laatste dagen*. Een spraakmakend werk van de Nederlandse kunstenaar Jan Tregot, in dialoog met een piëta uit onze eigen collectie. Vanaf 16 mei tonen we een expositie van de Israëliische kunstenaar Eran Shakine: *A Muslim, a Christian and a Jew*. U zag de drie figuren al op de cover van het magazine, samen op zoek naar 'Het Grote Alomvattende Plan'. De serie tekeningen en schilderijen mag dan laagdrempelig zijn in toon en stijl, het onderwerp is dat niet. Religieuze diversiteit als gespreksonderwerp wordt als moeilijk ervaren. Ook in de zeventiende eeuw was de samenleving religieus divers, dat vertelt de geschiedenis van de zolderkerk ons. En wat is het onderwerp pijnlijk actueel. Op het moment dat ik dit schrijf staan alle media vol van aanslagen waar de hele wereld van opgeschrikt is. Op een moskee in Nieuw Zeeland met tientallen onschuldige slachtoffers. En in eigen land, een aanslag in Utrecht. Het raakt mij diep. Juist op dergelijke momenten van crisis is het belangrijk om te beseffen dat het anders moet. Dat het anders kan. Dat we beeldvorming kunnen doorbreken. *A Muslim, a Christian and a Jew* van Eran Shakine laat precies dat laatste zien en dat stemt positief. Ik nodig u van harte uit te komen kijken.

Birgit Büchner
Directeur Museum Ons' Lieve Heer op Solder

EXPOSITIE ERAN SHAKINE

Knocking on Heaven's Door

A Muslim, a Christian and a Jew... Het klinkt als het begin van een goeie grap. Maar dat is zeker niet de bedoeling van de Israëlische kunstenaar Eran Shakine, die deze titel gaf aan de expositie van zijn werk die van 16 mei tot en met 12 oktober te zien is in Museum Ons' Lieve Heer op Solder. "Ik lach niet om religie, ik lach om menselijk gedrag."

De expositie bestaat uit veertig tekeningen en schilderijen en drie metaalsculpturen. De bezoeker kijkt steeds naar drie figuren, kennelijk een moslim, een christen en een jood. Opvallend daarbij is dat ze nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. Door hun negentiende-eeuwse kledij zien ze er hetzelfde uit en vallen de verschillen

in hun religieuze achtergrond weg.

De drie figuren zijn in elke tekening getuige van een historische gebeurtenis of filosofische ervaring. Ze ontmoeten onder anderen Mozes, Boeddha en Nelson Mandela. Onderweg helpen ze elkaar om de liefde van God te vinden, zo stelt de kunstenaar. "Als je alles weghaalt

wat wij gebruiken om ons van de ander te onderscheiden, dan blijkt dat we allemaal dezelfde basisbehoefte hebben: gelukkig zijn."

Vulkaan

Eran Shakine werd in 1962 in Israël geboren, als zoon van een Franse vader en een Hongaarse moeder. Beide ouders overleefden de Holocaust en vertrokken na de Tweede Wereldoorlog naar Israël. Eran Shakine verbleef enige jaren in Parijs, Londen en New York en woont tegenwoordig in Tel Aviv. Zijn kunstwerken zijn opgenomen in de permanente collecties van musea in Londen, Aken, Tel Aviv en Jeruzalem.

De expositie *A Muslim, a Christian and a Jew* was twee jaar geleden te zien in het Joods Museum in Berlijn. Bij die gelegenheid had Shakine een interview met Gregor H. Lersch, waarin hij ook op zijn leven in het Midden-Oosten reflecteert.

"Het is alsof je op de rand van een vulkaan een normaal leven probeert te leiden. Ik heb al vijf oorlogen meegemaakt, de eerste toen ik zes was, en vele jaren van onzekerheid door de dreiging van zelfmoordaanslagen."

Tegelijk herinnert Shakine, die zichzelf geen religieus mens noemt, zich uit zijn jeugd mooie ontmoetingen met mensen op plaatsen die tegenwoordig te gevaarlijk zijn om te bezoeken. "De mensen waren blij om ons te zien en traden ons open en vriendelijk tegemoet. Zo had het kunnen blijven, als onze leiders anderen beter zouden kunnen accepteren en respecteren." Met zijn expositie wil hij de kijker herinneren aan die eenvoud en nederigheid van vroeger. "Het is belangrijk om de dingen om je heen met open ogen te bekijken."

Familie

De moslim, de christen en de jood delen een gemeenschappelijke geschiedenis, schrijft Edward van Voolen in het bij de expositie horende boekje *Knocking on Heaven's Door*. "Ze zijn familie van elkaar", aldus de liberale rabbijn en voormalig conservator van het Joods Historisch Museum. "De ene zoon van Abraham, Ismaël, is de voorvader van de moslims; de andere, Izak, is de voorvader van de joden. En Jezus werd als Jood geboren. Ze behoren tot één familie en daarom lijken ze op elkaar."

▮ A Muslim, a Christian and a Jew, Trying to see Things from a Different Perspective (detail), Eran shakine, 2016

< A Muslim, a Christian and a Jew, Feeling They Were Being Watched, Eran shakine, 2016

Ze houden er ook van om ruzie te maken en het weer bij te leggen, vervolgt Van Voolen. "Iedereen vertelt zijn verhaal of zijn geschiedenis op een eigen manier. Maar over één ding zijn ze het eens: als ze op *Heaven's Door* kloppen, doen ze dat niet alleen met een gevoel voor humor, maar ook omdat ze de liefde van God willen vinden. In zijn unieke tekentaal toont Eran Shakine ons zijn dromen over een ander gedrag in ons dagelijks leven."

"Iedereen vertelt zijn verhaal of zijn geschiedenis op een eigen manier."

^ A Muslim, a Christian and a Jew Know You Have to Practice, Practice, Practice, Eran Shakine, 2015

^ Publicatie bij de tentoonstelling. Verkrijgbaar in de museumwinkel.

ART STATIONS OF THE CROSS

Tussen kruisafname en piëta

Tot en met Tweede Paasdag is Ons' Lieve Heer Op Solder een 'statie' op een moderne 'kruisweg' door de binnenstad van Amsterdam. Het museum is een van de deelnemers aan *Art Stations of the Cross*, een pelgrimage langs vijftien kunstwerken die het lijden van Jezus verbinden met leed en onrecht in verleden en heden. Het toont een indrukwekkend kunstwerk van Jan Tregot over de kruisafname.

^ Kruisweg (detail), Cornelis de Bruin, ca. 1935

Het idee voor *Art Stations of the Cross* is geboren in de Verenigde Staten. Na Washington, New York en Londen vormt nu Amsterdam het decor voor een eigentijdse herleving van het kruiswegritueel. Normaal gesproken bestaat een kruisweg uit veertien staties, die de lijdensweg van Jezus vanaf zijn terdoodveroordeling tot aan de graflegging verbeelden. In dit geval is de wederopstanding als vijftiende statie toegevoegd.

Op elk van de vijftien locaties – waaronder verder de Oude Kerk en de Keizersgrachtkerk, maar ook bijvoorbeeld *The Small Museum* bij Paradiso – staat een hedendaags kunstwerk. Voor Museum Ons' Lieve Heer op Solder, de dertiende statie op de route (de kruisafname), kozen de initiatiefnemers het beeld *De laatste dagen* van Jan Tregot.

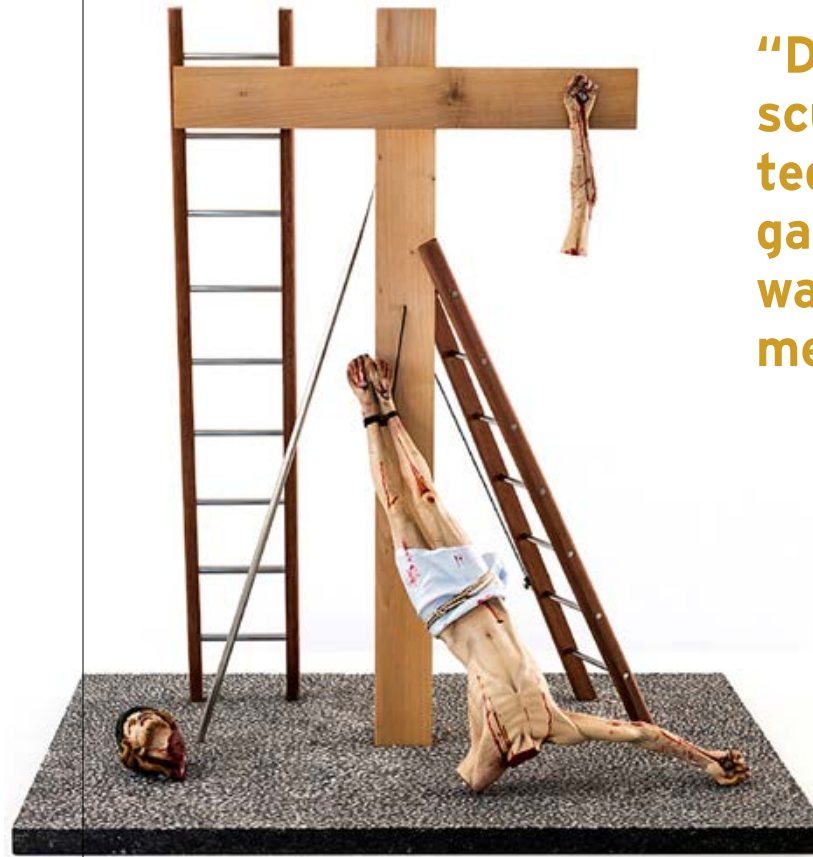
“Verliezen we door de ontkerkelijking niet het besef dat we, ondanks alle veranderingen, nog steeds in een christelijke cultuur leven?”

De laatste dagen

Het beeld van Jan Tregot toont het gekruisigde lichaam van Jezus dat naar beneden is gekanteld en verminkt. Het hoofd van de Christusfiguur is afgehaakt. De kunstenaar verwijst met die onthoofding naar religieus gemotiveerd geweld van onder meer Islamitische Staat. Met de titel van het werk, dat dateert uit 2017, suggereert Tregot dat het westen op dit moment het einde van een tijdperk beleeft.

Hij zegt er zelf over: “De titel *De laatste dagen* en de onthoofding van het Christusbeeld zijn verwijzingen naar het einde van een tijdperk en naar actuele nieuwsbeelden over religieus gemotiveerd geweld. Verliezen we door de ontkerkelijking niet het besef dat we, ondanks alle veranderingen, nog steeds in een christelijke cultuur leven? Raakt die cultuur nog aan onze huidige behoefte aan spiritualiteit of zijn we vooral bevreesd dat onze samenleving door religieuze spanningen onder druk komt te staan?”

Het beeld is tot en met Tweede Paasdag te zien op de tweede verdieping van het entreegebouw, in een verder nagenoeg lege ruimte.

< De laatste dagen, Jan Tregot, 2016-2017
 ↳ Piëta, Anoniem, 1500-1525

Ontlading

Museum Ons' Lieve Heer Op Solder wil graag oude en nieuwe kunst met elkaar verbinden. In de andere zijde van de lege ruimte is daarom een zestiende-eeuwse houten piëta uit de eigen collectie geplaatst. Ook dit beeld van de wenende Maria en haar dode zoon komt uit een katholieke kerk die niet meer in gebruik is. De twee sculpturen zijn tegenpolen en gaan als het ware de dialoog met elkaar aan.

Conservator Hermine Pool over deze keus: “Na het sterven van Jezus – het lijden, de vernedering, de marteling – breekt er een enorm emotioneel

“De twee sculpturen zijn tegenpolen en gaan als het ware de dialoog met elkaar aan.”

moment aan. Alles is voorbij, de weg is afgelegd, en dan blijven alleen nog zijn moeder en een paar vrienden over, die heel zorgvuldig het dode lichaam van het kruis halen, het bewenen, verzorgen en in een graf leggen. Het is een moment van diepe verbondenheid, waarin het verdriet van de achterblijvers zich kan ontladen.”

Aansluitend op de presentatie *Art Stations of the Cross* is in het museumcafé een veertiendelige kruisweg uit eigen collectie te zien van kunstenaar Cornelis de Bruin (1870-1940).

Een langzaam en weloverwogen proces

Medewerkers van Museum Ons' Lieve Heer op Solder begonnen in januari aan een omvangrijke klus die wel een jaar of drie kan duren: het waarden van de gehele collectie. "Een langzaam proces, dat heel veel onderzoek vergt", zegt Hermine Pool, conservator religieus erfgoed.

In het historische huis en in de zolderkerk staat slechts een deel van de collecties van het museum opgesteld. Verreweg het grootste deel van de museumcollectie staat sinds enkele jaren, keurig schoongemaakt en geconserveerd, in het Collectiecentrum van het Amsterdam Museum in Amsterdam Noord. "Die collectie gaan we nu onderzoeken.

We kijken wat de herkomst van deelcollecties en objecten is, wat belangrijke ensembles zijn om het verhaal van het katholicisme in Amsterdam te vertellen en hoe we objecten kunnen inzetten voor nieuwe presentaties. We relateren alles aan onze missie", zegt Hermine Pool. Dat gebeurt volgens de regels voor collectiewaardering van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Anatomie

De historische vereniging Amstelkring formuleerde haar doelstelling in 1884 als volgt: het opsporen en verzamelen van alles wat het katholieke leven in Amsterdam voor en na de hervorming betreft. Een paar jaar later redde de vereniging, vanuit hetzelfde idee, de voormalige huiskerk Het Haantje van de sloophamer. Vanaf dat moment ging de zolderkerk dienen als museum voor de gestaag uitdijende collectie op het Begijnhof.

In de eerste jaren werd de collectie verrijkt met talrijke schenkingen, aankopen en bruiklenen. Vanaf 1938 verdwenen daaruit op nogal rigoureuze wijze alle voorwerpen die niks met de doelstelling van het museum te maken hadden, in de jaren vijftig gevolgd door een tweede 'opruiming'. In de jaren daarna deed het museum vele nieuwe aankopen, waaronder schilderijen om het historische huis in te richten.

"Wat vertelt onze collectie over katholieken in Amsterdam? Wat is het grotere verhaal, groter dan de spulletjes die in het depot staan?"

< Opperolde vaandels in het Collectiecentrum
v Conservator Hermine Pool (tweede van rechts) bekijkt samen met enkele collega's een vaandel uit de collectie

De huidige missie van het museum luidt: het levend houden van het cultureel en religieus erfgoed van katholiek Amsterdam door middel van het actief beheren van het zeventiende-eeuwse monument en de daaraan gekoppelde voorwerpen van kunst en nijverheid. Vanuit deze missie kijken Hermine Pool en haar collega's opnieuw naar de collectie.

Hermine Pool: "Wat vertelt onze collectie over katholieken in Amsterdam? Wat is het grotere verhaal, groter dan de spulletjes die in het depot staan? Waarom hebben we die stukken eigenlijk? Wie heeft ze ingebracht, en wanneer? Zat daar een idee achter of was een van de medewerkers er toevallig dol op? We stellen allerlei vragen over de kunst- en cultuurhistorische waarde. Zo maken we langzaam maar zeker een anatomie van de collectie met een achtergrondverhaal over de betekenis van de objecten en ensembles binnen de context van ons museum."

"Het is een ingewikkeld traject, waarbij je af en toe een beetje wiskundig moet denken, en niet al te sentimenteel moet zijn."

Klimaatneutraal

Het bewaren van objecten kost veel geld, stelt de conservator. "Veel meer dan mensen zich realiseren. De stukken moeten geregistreerd, geclassificeerd, schoongemaakt en soms gerestaureerd worden en op de juiste manier in een geklimatiseerde ruimte worden opgeslagen. Daarnaast moet je een depot onderhouden – en vergis je niet in de prijs per vierkante meter daarvan. En dan heb ik het nog niet over de kosten voor energie om het depot op een constante temperatuur te houden."

Wie op grond van dergelijke overwegingen inmiddels zijn hart vasthoudt voor de museumcollectie, stelt Hermine Pool direct gerust. "Er gaat niks zomaar de deur uit; dat kan trouwens helemaal niet. Er zijn strenge regels voor het afstoten van collectie. Bovendien is dat een heel transparant proces, waarin iedereen meekijkt. Waar we wél naar streven, is een compacte kerncollectie waarin we kunnen investeren en die we afstemmen op andere collecties in de stad en het land."

Museum Ons' Lieve Heer op Solder beschikt over een "mooie historische collectie", zegt Hermine Pool, die behalve historicus ook theoloog is. "Maar het overzicht is een beetje rommelig. Dat gaan we nu strak trekken." Bij het Bijbels Museum leidde zij eerder een soortgelijk proces. "Het is een ingewikkeld traject, waarbij je af en toe een beetje wiskundig moet denken, en niet al te sentimenteel moet zijn."

DE VOICES LATEN VAN ZICH HOREN

Jongeren in gesprek over tolerantie

Aan de vierde editie van Voices of Tolerance, een onderwijsprogramma van Ons' Lieve Heer op Solder, komt op 10 april een einde met een knallend event. In het museum gaan jongeren met bekende Amsterdammers in gesprek over wat tolerantie voor hen betekent.

Hoe denk jij over tolerantie en respect? Met die vraag gingen vmbo-leerlingen dit schooljaar aan de slag tijdens *Voices of Tolerance*. Ze leerden onder meer hun mening te vormen en die op een goede manier te uiten. Deze jongeren krijgen op 10 april de kans om aan bekende Amsterdammers van zich te laten horen. Zo spreken ze met onderwijswethouder

Marjolein Moorman, rapper Akwasi, rabbijn Lody van de Kamp en Job van Beekhoven, van het Openbaar Ministerie. De leerlingen ervaren zo dat ze een verschil kunnen maken: er wordt naar hen geluisterd. Want, zoals een van de jongeren tijdens een tolerantieworkshop zei: "Ik denk altijd: niet opgeven!"

^ Voices tijdens de Internationale Dag van de Tolerantie

“Dit roept de nog altijd actuele vraag op: Hoe vrij ben je als je je geloof en je identiteit niet mag laten zien?”

Rappen

Het tweede deel van het event vindt plaats in het Compagnietheater, op loopafstand van het museum. Verschillende *Voices* – de leerlingen die zich tijdens het project als tolerantieambassadeur opwierpen – gaan het podium op om door middel van *spoken word*, rap en beeld te laten horen en zien wat tolerantie voor hen betekent. Niemand minder dan rapper Digitzz rapt de middag aan elkaar.

Voor vmbo'ers

Voices of Tolerance richt zich exclusief op het vmbo, omdat vmbo'ers dagelijks samenleven met verschillen, maar hun mening niet altijd gehoord wordt. Het programma, waarvan volgend schooljaar de vijfde editie begint, laat scholieren kritisch nadenken over vrijheid en (religieuze) tolerantie. Het zijn belangrijke thema's waar elke jongere anders over denkt. Al die verschillende stemmen – *voices* – en ervaringen tellen. Door middel van workshops en masterclasses leerden de jongeren zich uitspreken. Ze kregen daarbij hulp van rapper en Parool-columnist Massih Hutak, dichter Gershwin Bonevacia, motivational speaker Des Balentien en illustrator Ikram el Messaoudi.

Actuele vraag

Museum Ons' Lieve Heer op Solder probeert de geschiedenis van haar verscholen huiskerk te koppelen aan het heden en zo het verhaal van tolerantie te vertellen. In het zeventiende-eeuwse calvinistisch Amsterdam mochten katholieken, net als joodse en andere niet-calvinistische stadsbewoners, alleen thuis bidden en hun geloof niet in het openbaar belijden. De huiskerk werd gedoogd, maar mocht niet van buiten zichtbaar zijn. Dit roept de nog altijd actuele vraag op: hoe vrij ben je als je je geloof en je identiteit niet mag laten zien? Een relevante kwestie in tijden waarin omgaan met verschillen onder druk staat.

Wees welkom!

Ook als vriend van het museum kunt u op 10 april bij de optredens in het Compagnietheater, Kloveniersburgwal 50 in Amsterdam, zijn. U bent van harte welkom! De middag begint om 15.00 uur (inloop om 14.30 uur) en duurt tot 16.15 uur. Na afloop is er gelegenheid voor een drankje. U kunt zich aanmelden via rsvp@opsolder.nl.

~ Rapper Digitzz, Foto via: Topbillin'

Kennismaking met cultuur en geschiedenis van Amsterdam

Op 4 maart bezocht een groep NT2 (Nederlands als tweede taal) studenten het museum. Het gezelschap, afkomstig uit verschillende landen kreeg een rondleiding aangeboden in het kader van kennismaking met cultuur en geschiedenis van Amsterdam.

< De studenten beluisteren de audiotour

Even voorstellen

Anouk Custers

Begin februari ben ik begonnen als educator bij dit prachtige museum. Met het educatieteam gaan we de onderwijsprogramma's *Feest!* en *Voices of Tolerance* verder ontwikkelen en

het museum als dé plek voor de dialoog omtrent tolerantie op de kaart zetten. Ik geloof sterk in samenwerking, zowel intern als met externe partijen, dus ideeën zijn welkom!

Koen ter Meulen

Dit voorjaar ben ik stagiair Collectiebeheer bij Ons' Lieve Heer op Solder. Met plezier neem ik de digitale documentatie en presentatie van twee tentoonstellingen voor

mijn rekening. Digitaal erfgoed is mijn afstudeerrichting aan de Reinwardt Academie. Het heeft meerwaarde te onderzoeken hoe kerkelijk erfgoed op een vernieuwende manier aan het museumpubliek getoond kan worden!

Frederique Windhorst

Sinds oktober werk ik als projectleider voor het programma *Voices of Tolerance*. Naast het versterken van het educatieve aanbod voor scholen, werk ik ook aan het opzetten van

een landelijk netwerk van erfgoedinstellingen rondom het thema tolerantie. Kijk vooral even op www.voicesoftolerance.nl. Heb je ideeën of zie je samenwerkingsmogelijkheden, laten we een keer koffie drinken!

Rosa Koijck

Hallo! Ik ben de nieuwe stagiaire vanuit de Vrije Universiteit Amsterdam en ik doe de master Religion & Media. Ik houd mij bezig met een project omtrent de presentatie van religieus

erfgoed in Amsterdam. Ik wil graag weten welke verhalen we over dit waardevolle religieus erfgoed kunnen vertellen met betrekking tot religieuze diversiteit en tolerantie.

AGENDA

6 maart t/m 22 april

Art Stations of the Cross

7 april

Solderviering

11.00 - 12.00 uur

8 april - 14 april

Museumweek

Instaprondeleidingen

10 april

Eindevent Voices of

Tolerance 2018-2019

Aanvang 15.00 uur

14 april

Vriendendag

Panelgesprek over Art

Stations of the Cross,

met o.a. kunstenaar

Jan Tregot

Aanvang 11.00 uur

22 april

Paasbrunch voor

het hele gezin

11.00 - 12.30 uur

5 mei

Solderviering

11.00 - 12.00 uur

16 mei t/m 22 oktober

A Muslim, A Christian

and a Jew

Met werken van

Eran Shakine

2 juni

Solderviering

11.00 - 12.00 uur

7, 8 en 9 juni

Red Light Jazz

Optreden in het museum

Kijk ook op:

opsolder.nl/activiteiten

voor de laatste agenda-

updates en voor wijze

van aanmelden

Colofon

Interviews: Bert van der Kruk

Eindredactie: Patricia Bosboom

Coördinatie: Leo Kroonen

Ontwerp: Studio Berry Slok

Druk: Drukkerij Tesink

Foto's: Museum Ons' Lieve Heer
op Solder, tenzij anders vermeld.

Overname van teksten of delen
ervan is slechts toegestaan met
bronvermelding en/of schriftelijke
toestemming van het museum.

© Museum Ons' Lieve Heer
op Solder, 2019

Museum Ons' Lieve Heer op Solder

Oudezijds Voorburgwal 38-40

1012 GD Amsterdam

www.opsolder.nl

't Haantje is een uitgave van
Museum Ons' Lieve Heer op Solder.

Vrienden van het museum krijgen
het bulletin gratis thuisgestuurd.

Ook vriend worden? Meld u zich
dan aan via www.opsolder.nl.

Uw steun is van harte welkom!

